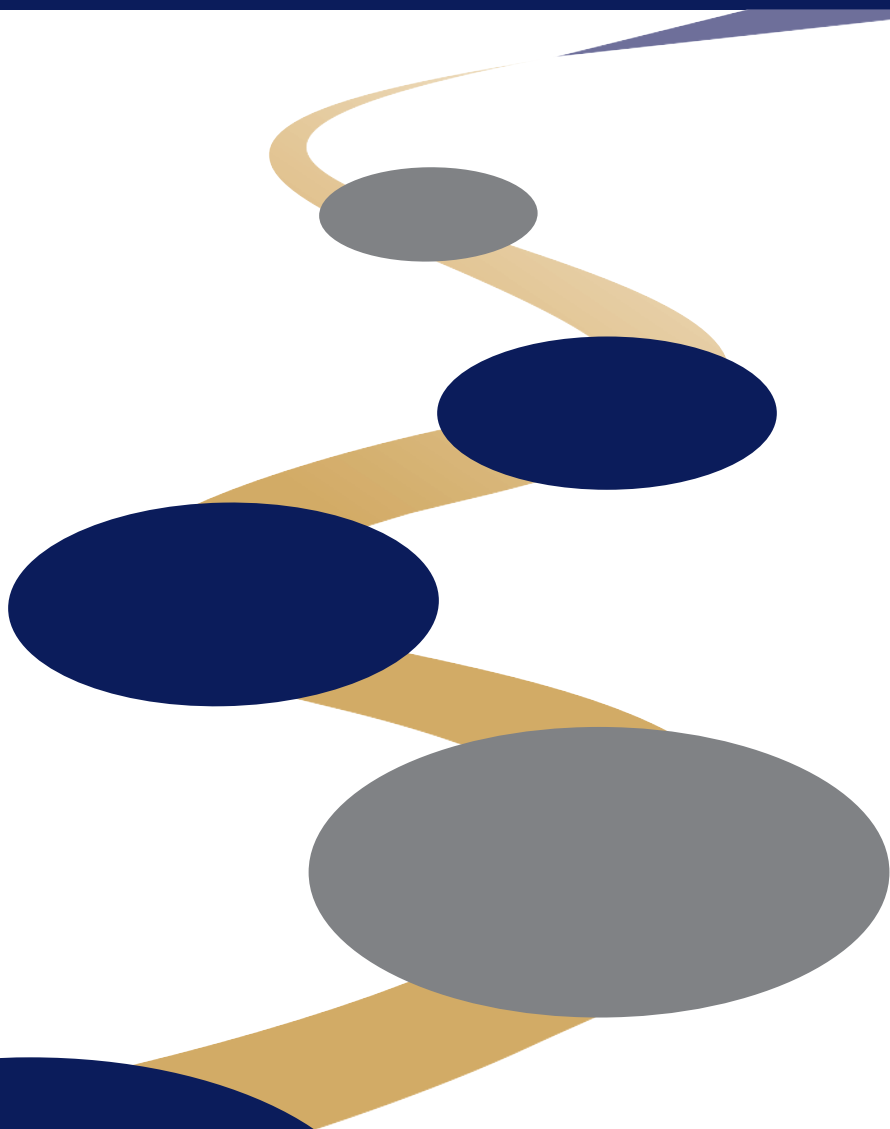

A MOHÁCSI NÉMET NEMZETISÉGI TANÖSVÉNY KÍSÉRŐFÜZETE

Cooperazione

Ministero dell'Istruzione,
dell'Università e della Ricerca

MOHÁCSI
NÉMET ÖNKORMÁNYZAT

A 17-18. század fordulóján a dél- és középnémet területeket jelentős számban hagyták el lakóik az öröklési rendszer, az ínséges gazdasági helyzet, a túlnépesedés és a háborús körülmények miatt. Magyarországon véget ért a 150 évig tartó török hódoltság. Az elnéptelenedett vidékeket földesuraik igyekeztek minél előbb lakókkal benépesíteni, hogy az elhanyagolt földeket termékenyvé tegyék. A német birodalom tartományaiban hirdetésekkel tették közzé, megművelhető földterületeket, adómentességet ígérve, biztatva a kivándorlásra vállalkozókat, hogy új hazát keressenek. A Duna folyó lett a leginkább kedvelt útvonal, a legfőbb közlekedési eszköz pedig az erre a célra épített hajó, az „ulmi Schachtel”. Így népesült be több elnéptelenedett terület Magyarországon, mint pl. a „Sváb Törökország”-nak nevezett Baranya-Tolna-Somogy régió is.

Mohácson az 1770-es években érkező német telepés családok részére a terület földesura, a pécsi püspök 38 házhelyet és 38 holdnyi területet adományozott a Mohács mezővárosa mellett fekvő püspöki tulajdonú épületek szomszédságában.

A városról fennmaradt 18. századi térképeken szembevető a német telepések által benépesített településrész, mely a Bécsset és Belgrádot összekötő postaút mellett fekvő fazsindelyes, nádfedeles német zsellérházakból áll. Ezek a szolid telepesházak közigazgatásilag ekkor még nem tartoztak „Oppidum Antiquum Mohács”-hoz, azaz „Mohács privilegizált püspöki mezővárosá”-hoz. Ó-Mohácstól (Alt-Mohatsch) elkülönülten, önálló, útmenti szalagtelkes falut (Neu-Mohatsch) alkottak, külön bíróval és előljárással. Az egykori német településrész és a sokac városrész, ill. a város belső területei között ekkor még egy mintegy 600 méter széles lakatlan terület húzódott, mely sokáig akadályozta az egybeépülést.

NEU-MOHÁCS TELEPÜLÉS A PÜSPÖKI ÉPÜLETEKKEL ÉS A TELEPES HÁZSORRAL A POSTAÚT MELLETT A 18. SZÁZADI TÉRKÉPEN

A hajómalmokat láncos vasmacskákkal kötötték ki, melyek télen is a Duna fenekén maradtak. Tavasszal minden hajómolnár megkereste a magáét a folyómederben. Az őrlés a hajómalmokban a jég levonulásától késő őszig (általában András-napig) a nap 24 órájában folyt. A jégzajlás elől a malmok a bédai Duna-ágba húzódtak.

A gabonájukat őröltetni hozó gazdák a saját búzájukból készült lisztet szerették volna visszakapni, ezért a munkálatok befejezéséig a hajómalomban maradtak. Ennek köszönhetően a malmok a társasági élet központjává váltak. Az őrlésre várók adták-vették a híreket.

Mivel az őrlés és a hajómalmok állandó felügyeletet igényeltek, a hajóra épített malomházak alkalmasak voltak a mindennapi életre – tisztálkodásra, alvásra – is. A tűzgyújtás azonban sok veszélyt rejtett magában. Kemence híján kenyérsütésre sem volt lehetőség. Így talán érthető az is, hogy az inasoknak biztosított ebédhalat a vízimolnárok tésztával gazdagították kenyér helyett – lisztjük ugyanis volt elég a hajómalomban. A feljegyzések szerint így született a Duna délmagyarországi szakaszaira jellemző gyufatésztával kínált halászlé.

A Duna közelsége nemzetiségtől függetlenül nagy hatással volt a mohácsi iparosság fejlődésére. A Sió-torkolat és a Mohács közötti Duna-szakasz a folyamszabályozási munkák megkezdése előtt igazi vízi paradicsom volt gazdag halállománnyal. Sokan foglalkoztak halászattal élelemszerzés céljából, de a halászatból megélni csak a céhekbe tömörült folyó-dunai halászmesterek és a nagyhalászok tudtak. A Duna hivatásos halászlai többségében német anyanyelvűek voltak és 5-6 fős csoportokban dolgoztak.

Három városban alakult halászcéh: Tolnán, Baján és Mohácson. A mohácsi halászcéh 1847-ben nyert privilégiumot. 1861 és 1914 között összesen 49 halászmester és 118 inas neve szerepelt a szegődési jegyzőkönyvekben.

A céhek 1872-ben ipartestületté alakultak. A mohácsi halászlai ipartestület 1877-ben 39 tagból állt. A mesterek a családnevek tanúsága szerint javarészt németek voltak.

A halászmesterség virágzó korának hanyatlása a nagyipar kiépítésével, a dunai töltések kialakításával és az árterületek megszüntetésével a 19-20. század fordulóján vette kezdetét.

A halászmesterség szakkifejezései között szép számmal meghonosodtak német eredetű szavak: vö.

magyarul necckötés	németül Netzknüpfen (hálókötés)
magyarul nádli	németül e Nadel (tű)
magyarul sleppzsák	németül r Schleppsack (húz/vontat, zsák)
magyarul tericsplacc	németül r Platz (hely)

**MOHÁCSI
NÉMET
KÉZMŰVES
CSALÁD
1900 KÖRÜL**

(Kép forrása:
Kanisgai Dorottya
Múzeum)

A török uralom és a felszabadító harcok során erősen megfogyatkozott Mohács népsége, így munkaképes lakosság betelepítésére volt szükség: az 1690-es, 1700-as években megjelentek a szerbek. A horvátokhoz tartozó sokácok betelepítése az 1730-as évek végéig tartott, míg 1770 környékén németek érkeztek a püspöki uradalom hívására.

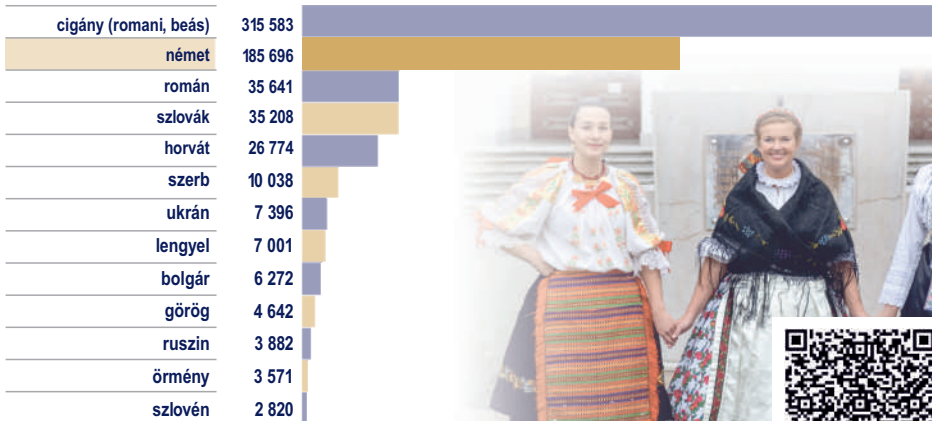
A soknemzetiségű városban a különböző nemzetiségű lakók között konfliktus ritkán volt, minden városrésznek megvolt a saját temploma és kocsmája, így békésen megfértek egymás mellett. Népviseletüket még sokáig megtartották, de nyelvhasználatukban többnyelvűvé váltak: szinte mindenki beszélte az anyanyelvén kívül a másik nemzetiség nyelvét is, illetve a 20. század elejére már egyre általánosabbá vált a magyar nyelv használata.

A németek jó része köztisztviselő volt és ahogyan tőlük elvárták, nem mindig vallották magukat németnek, vagy magyarosították nevüket. Ete János, Mohács neves múzeumigazgatója is Endl néven látta meg a napvilágot 1895-ben.

A nemzetiségek saját nyelvük, kultúrájuk és hagyományaik megőrzése, illetve érdekeik védelme érdekében 1995 óta saját önkormányzatokat választhatnak. Az ezredforduló óta Mohács városában német, horvát, szerb és roma települési nemzetiségi önkormányzat és sok egyesület, táncsoport működik, számtalan nemzetiségi programmal gazdagítva Mohács kulturális életét.

NEMZETISÉGEK MAGYARORSZÁGON (2011)

A nemzetiségek megoszlása a 2011. évi népszámlálási adatok alapján

ÖSSZESEN: 644 524

A bevándorlás időszakában a magyarországi németek zenei kultúrájában a vonós hangszerek játszották a főszerepet: a hegedű, a brácsa és a mélyhegedű. A fúvós hangszerek a 18. század második felében váltak ismertté, a rézfúvósok pedig még később jelentek meg, akkor is elsősorban menetzeneként (pl. egyházi körmenetekkor) és ünnepi alkalmakkor. A bálók, lakodalmak első óráiban fúvószene szólt, majd éjfél után vonós hangszerek biztosították a tánczenét.

Az amatőr zenészek régen a legkülönbébb szakmával rendelkeztek: földművesek, kézművesek vagy pl. kőművesek, cipészek voltak. Szinte minden esetben kotta nélkül, legalább két hangszeren – egy fúvós és egy vonós hangszeren – tudtak játszani. Ha a többnapos lakodalmakban a zenész belefáradt a fúvós hangszerekkel való játékba, a vonós hangszer került elő. A hangszertudás átadása is – mint az énekek esetében – a családon vagy a közösségen belül történt. A 20. század elejére szinte minden magyarországi német faluban a közösség saját zenekara biztosította a zenét az egyházi és világi ünnepeken.

A magyarországi németek zenei kultúráját nagyban befolyásolták a svábságot körülvevő magyar és más népek zenei jellemzői is. Ezért is gyakori, hogy a német nemzetiségi dalok ismertek magyar nyelvű szöveggel is.

A zene nemzetek feletti. Talán ezt a tényt igazolják Berzsenyi Dániel „A táncok” című versének sorai. A magyar költő így jellemzi zenéjük és táncaik alapján a németeket:

„Nézd a tánc neveit, mint festik játszi ecsettel
A népek lelkét, s nemzetek ízleteit.
A német hármassal lépéssel lejtve kering le,
S párját karja közé zárja s lebegve viszi.
Egyszerű a német mindenben, s csendesen örvend,
Egyet ölel mindig, s állhatatos szerető.”

Berzsenyi Dániel

A postaút közelsége meghatározta az egykori telepesek tevékenységét is, hiszen főleg vendéglátással és borkereskedelemmel foglalkoztak. Az országút forgalmát kihasználva települt meg a Kereszt Vendéglő (a mai bíróság helyén), a „Magyar Királyhoz” vendéglőt a Pécsi út sarkán Karl Naumann alapította 1884-ben, attól nem messze pedig a „Gasthaus zum Karpfen” („a Pontyhoz”) vendéglő állt.

A vendéglátással és kereskedelemmel párhuzamosan a kisiparosok egy része gyárszerű üzemek létesítésébe kezdett. Így pl. Zeitvogel Ferenc 1894-ben létrehozott egy üzemet mezőgazdasági kisgépgyártás céljából. Ennek helyén működik ma a Mohácsi Vasöntöde.

Az egykori „dajtsche” utcai németek leszármazottai közül sokan vettek részt Mohács szellemi életében is: a Kossuth Lajos utca egyben ügyvédek lak- és munkahelye is volt, mivel a piacra és vásárba jövő vidékiek hivatalos ügyeinek intézését is ellátták. A klientúra legkönnyebben ebben a forgalmas utcában érthette el őket.

Az 1960-as években a különféle környékbeli településekről a városba költöző svábok nemcsak rokonaik, de gyökereik jelentős részét is szülőfalujukban hagyták. A nyelvjárások és viseletek sokszínűsége a szocializmus éveiben nem volt képes egységesülésre. Ezzel egy talán sajátosan mohácsiak is tekinthető német nemzetiségi kultúra jött létre a városban.

Mohácson az 1950-es évek végén táncsoport formálódott helyi német nemzetiségű fiatalok részvételével Auth Léna és Handler József vezetésével. Később az 1970-es évek második felétől a Mohácson élő, énekelni szerető sváb származású lányok, asszonyok részvételével asszonykórus is alakult. Az énekkar vezetője és harmonikás kísérője Mandulás János volt. A kórus több alkalommal részt vett a szocialista Magyarország országos német nemzetiségi kulturális verseny, a „Reicht brüderlich die Hand!” selejtezőin.

1993 mérföldkő volt a magyarországi nemzetiségek, így a németek számára is. Ettől az évtől kezdve a kisebbségi törvény lehetővé tette helyi nemzetiségi önkormányzatok létrehozását. 1994 decemberében 124 települési német önkormányzat kezdte meg működését, köztük a Mohácsi Német Önkormányzat is.

A Kossuth Lajos utca 51. szám alatti házban élt és dolgozott Mohács város híres népdalgyűjtője, Schneider Lajos (1889-1960). Az egykori Schneider-ház méltó új lakókra talált: 2014 óta a német nemzetiségi élet központja. A Német Nemzetiségi Ház interaktív kiállításnak és számos nemzetiségi programnak ad otthont. Rendszeresen harmonika- és zeneszó zengi be a termeket és az egykori Deutsche Gasse környékét.

